

It-Traduzzjoni tfittex li tinnegozja l-Ħondoq Kulturali rifless fil-Lingwi differenti: Il-Każ ta' *In-Nemmies* bħala traduzzjoni ta' *Der Beobachter*

Translation Seeks to Negotiate the Cultural Chasm Mirrored by Different Languages: The case of *In-Nemmies* as a translation of *Der Beobachter*

Joseph Vella

joseph.c.vella@um.edu.mt

Abstract

This paper will focus on some of the strategic linguistic methods applied by Mr Alfred Scalpello, in his book *In-Nemmies* (2016); a direct German translation of Charlotte Link's original, *Der Beobachter* (2011). The ways with which the translator maintains the meaning of the primary text and the expressive flow of the original language (German) whilst adhering as closely as possible to the Maltese idiom will be analysed and discussed in the paper. It will also consider how some of the translation's employed idioms, fixed Maltese expressions and neologisms were used to successfully overcome the challenges found in the target language's lexical void. All this is done with the double aim of conveying the meaning expressed in German whilst imparting a tinge of local colour to the translated work, which in itself allows the Maltese readers to better relate, and to better experience a close affinity, with the world of the text. The proposed analysis also shows how *In-Nemmies* excellently fuses together the three main linguistic elements - the Semitic, the Romance and the Germanic - which across the centuries have formed the contemporary Maltese language. Thus, *In-Nemmies* showcases the versatility of the aforementioned language and also proves that the Maltese speaker-writer-thinker can accept with sterling success the challenge of translating foreign languages into the vernacular.

Keywords: Translation from German to Maltese; Neologisms; *In-Nemmies* (2016) novel; *Der Beobachter* (2011) novel; source language; target language

Ir-rumanz *In-Nemmies* ta' Charlotte Link, ippubblikat għall-ewwel darba fl-2011 fl-original bil-Ġermaniż – *Der Beobachter*; u bħala *The Watcher* bl-Ingliż fl-2014, inbiegħ bir-radam – huwa dak li bl-Ingliż insejnhulu *best-seller*. Barra minn hekk, fl-

2015 inħareġ ukoll film eponimu bil-Ġermaniż li ntwerwa fuq l-istazzjon televiżiv ZDF, imfassal fuq l-istess ġrajja.

F’dan id-dawl, il-qlib ta’ **Der Beobachter** għall-Malti, flimkien mal-pubblikazzjoni tiegħu, offrew l-opportunità lil dawk il-Maltin litterati monolingwi jew bilingwi, li jkunu jistgħu jaqraw dan il-ktieb b’nisġa intriganti fi lsienshom nattiv. Dan il-fatt waħdu hu ta’ benefiċċju għas-soċjetà Maltija, għaliex iżid jinkoraġġixxi l-qari f’pajjiżna b’mod in ġenerali, u dak bil-lingwa nattiva b’mod partikolari.

Bħala rumanz ġjallesk, **In-Nemmies** hu ktieb li jixpruna lill-qarrej tiegħu biex jaqra mhux biss b’interess fil-ġrajja, imma wkoll b’għatx klubi sabiex ikun jaf it-taħlila tal-kobba tan-nisġa kif sejra sseħħ u, m’għandniex xi ngħidu, l-identità tal-perpetratur tas-serje ta’ delitti faħxija u għaliex.

Din il-karatteristika ta’ **In-Nemmies** bħala qallieb il-paġni (bl-Ingliż ngħidulu *page-turner*), m’għandix dubju li xeħtet piż ieħor fuq spallejn it-traduttur tal-ktieb mill-Ġermaniż għall-Malti li barra li ried iżomm fidil lejn it-tifsiriet tal-ilsien sors (il-Ġermaniż) waqt li jirrendihom għall-ilsien mira (il-Malti), kellu wkoll ir-responsabbiltà li jzomm ir-ritmu espressiv kemm jista’ jkun legġer, mhux pedantiku, qrib l-espressjoni mithaddta mill-Maltin, u għaldaqstant idjomatiku kemm jista’ jkun.

Dan kollu Alfred Scalpello kellu jwettqu f’hin wieħed, u bħalma jintwera fis-siltiet magħżula, irnexxielu jagħmlu b’mod effettiv u bil-ħila ta’ traduttur imrawwem u mkisser sew f’xogħlu. Mhux hekk biss. Minħabba li l-ġrajja ta’ **In-Nemmies** hi ambjentata f’pajjiż barrani, sewwasew fl-Ingilterra, it-traduttur kellu jaffaċċja l-problema li mhux dejjem ifittex b’suċċess, termini bil-Malti li jkunu ekwivalenti (fit-tifsir) għal dawk barranin, jew li jirrispekkjaw faċilment ir-realtà kulturali li jirreferu għaliha. Allura kellu jirrikorri għall-ħolqien tan-neoloġiżmi (jiġifieri l-ħolqien ta’ kliem jew espressjonijiet fil-lingwa); inkella jirrikorri għal mezzi oħra ‘innovattivi’ (bħal ngħidu aħna l-perifrazi) biex is-sens fl-ilsien sors jitwassal kemm jista’ jkun bla mittiefes. Dawn huma każijiet interessanti li jixhdu s-siwi mitqulu deheb tat-tlaqqiġ ta’ lsiens ma’ ieħor fil-qasam tat-traduzzjoni, u l-benefiċċju tal-istess fenomenu fil-każ ta’ lsienna meta din l-isfida quddiem xi vojt lessikali tingheleb, u tingheleb b’mod xieraq.

Ngħidu aħna waqt il-qari ta’ **In-Nemmies**, ġie nnutat fost l-oħrajn il-ħolqien/l-użu ta’ termini bħal:

Paġna	Malti	Ingliż	Ġermaniż
282	“kamra taħt il-bejt” (frazi)	<i>attic/storeroom</i>	Gerúmpelkammer unter dem Dach
386	“slitta, speci ta’ haġa ċatta ħamra, b’post biex joqgħod fiha bniedem wieħed.” (perifrazi)	<i>toboggan</i>	Schlitten mit einem kleinen geformten Sitz
386	“slitti tal-injam” (frazi)	<i>sleighs</i>	Schlitten
432	“tettiera”	<i>teapot</i>	Kanne

672	“bil-fruntuni ta’ saqaf forfiċi u t-turretta” (deskrizzjoni)	<i>with gables and slanted roof</i>	Giebel und Türmchen
669	“irġiel tas-silġ” (frażi)	<i>snowmen</i>	Schneemänner
566	“post/(binja) tal-kaċċaturi” (frażi)	<i>hunters’ lodge</i>	Hütte
669	“iċ-ċnut tal-ġonna” (frażi)	<i>garden fences</i>	Auf den Gartenzäunen

Dawn ilkoll jixhdu mhux biss il-metikolożità tas-Sur Scalpello fil-qlib tiegħu tat-test imsemmi mill-Ġermaniż għall-Malti, imma wkoll id-dedikazzjoni tiegħu lejn ilsienna. Scalpello m’għażilx li jintelaq mal-kurrent u – bħalma sfortunatament qed ikollna frekwentement – ċeda l-armi u rrikorra mill-ewwel għall-Ingliż; imma meta u fejn possibbli, ipprova termini jew frażijiet awtoktoniċi (jiġifieri li joriġinaw fi ħdan il-post jew pajjiż) biex jirreferi għal entitajiet li fil-Malti – minhabba l-fatt li r-realtà Maltija mgħajxa hi dik li hi – m’għandniex (jew aħjar ma kellniex – għax issa għandna) termini għalihom.

Hawnhekk għadni kif għedt “meta u fejn possibbli”, u allura ħa norqom daqsxejn dak li għadni kif għedt ... għaliex Scalpello, attwalment jagħmel użu minn termini ta’ nisel Ġermaniku (mill-Ingliż), għaliex jirrikonoxxi u jirrispetta wkoll il-konswetudni fost il-kelliema ta’ lsienna, li fi żminijiet reċenti, biex iżommu l-Malti aġġornat maż-żminijiet kontemporani, introduċew u integraw termini bħal *kompjuter*, *mowbajl* u *risiver*. F’dan m’hemm ebda nuqqas, basta l-introduzzjonijiet isiru bil-qies, skont kif u kemm meħtieġ. U hekk għamel ukoll Scalpello.

Madankollu ta’ min ngħidu wkoll, li sforz kemm Scalpello jirreżisti t-tendenza li jaqbad u jirrikorri għall-għażla faċli – jiġifieri li jaqbad u ‘jissellef’ xi terminu ta’ oriġini Ingliża – saħansitra jasal biex iħaddem it-terminu misjub fid-dizzjunarju tal-Prof Ġ. Aquilina (1987) ‘buta’ għal *luggage-booth*, flok kif jagħmlu bosta Maltin, li jgħidu ‘but (ta’ quddiem/ta’ wara) [ta’ karozza]’ ... (kelma li minhabba li l-Maltin għandhom tendenza ma jippronunzjawx it-*th* /θ/ tal-Ingliż, inzerat omofona ma’ ‘but’, bl-Ingliż *pocket*). L-istess fil-każ ta’ ‘karavana’ (meta bosta Maltin illum aktarx li jgħidu ‘karavan’ [jekk mhux ukoll ‘kemper’ – mill-Ingliż *camper*]).

Kollox ma’ kollox, il-verżjoni tradotta għall-Malti minn Scalpello żżewweg b’mod xieraq u effettiv ħafna t-tliet elementi ewlenin li matul is-sekli sawru lsienna biex hu kif nafuh illum. *In-Nemmies*, waqt li huwa mera tal-versatilità ta’ lsienna, huwa wkoll prova oħra li l-kelliem-kittieb ħassieb Malti jista’ mhux biss jaċċetta l-isfida li jittraduċi minn ilsna barranin għall-vernakular, imma wkoll jegħleb dik l-isfida b’suċċess.

Bħala xhieda ta’ dan, hawnhekk mhux biss se tingieb silta mill-ktieb *In-Nemmies*, biex tintwera l-fluwidità tal-Malti mħaddem, iżda se tiġi prezentata wkoll grafikament bil-kliem imlewwen skont l-oriġini tiegħu Semitika (jiġifieri mill-Ġharbi); Rumanza (jiġifieri mil-Latin/Taljan/Sqalli); jew Ġermanika (jiġifieri mill-Ingliż). Dan biex jintwera l-interzjar li jirnexxilu jagħmel Scalpello bħala mezz biex jilħaq għanijietu – ir-rendiment ta’ *In-Nemmies* fl-ilsien Malti b’mod li tassew haqqu kull tifhir.

Fit-Tabella qiegħda tingħata l-Kodiċi għas-silta meħuda mir-rumanz, imqassma skont l-Elementi ewlenin kostituttivi tal-Ilsien Malti.

It-Termini ta' nisel Semitiku b'lewn aħmar

Ta' nisel Rumanz b'lewn aħdar

Ta' nisel Ġermaniku b'lewn ikħal

“Kienet ilha s-snin, bejn il-Milied u l-Ewwel tas-Sena tmur għand in-nanniet. Il-ġirien kollha tal-familja Ward kienu jafuh dan.”

“Imma, Sir, l-istramberiji l-oħra kollha marbutin ma' Samson Segal donnhom japplikaw għalih biss, u għal hadd iżjed.”

“Trid tgħid li kien qed jimmerita li Gillian kienet ser tkun weħidha d-dar? U ddeċieda li jidhol għandha bil-forza u joqtolha? Lil dik l-istess mara li hu tant kien jadura?”

“Imma li ma kinitx tkellmu,” kompliet Christy, “anzi lanqas biss tagħti kasu. Barra minn hekk, ma ddefenditux meta żewġha għamel għalih bl-ikrah. Kien qed iħoss li kienet qed iġġib ruħha miegħu bħallikieku kien xi demel; fil-fatt dan hu dak li kiteb dwarha fin-notamenti fil-kompjuter; hekk iddeskrivieha. U b'dan il-mod kien qed jesprimi l-mibegħda kollha li kien qed iħoss lejha. Xi darba kien aduraha, imma issa kolloxx kien spicċa fix-xejn. U kien qed iħossu ddiżappuntat għall-mewt minnha.”

Fielder mexxa jdejh it-tnejn ma' wiċċu kollu. Kien għajjen mejjet u fuq kolloxx kien qed iħossu jitlef il-paċenzja, apparti li kien qed iħoss l-effett tax-xampanja li kien xorob il-lejl ta' qabel.

“U kif ser norbtu l-każijiet ta' Anne Westley u Carla Roberts ma' din it-teorija, eh? Waħda maqgħula f'Hackney u l-oħra Tunbridge Wells?”

“Elementari, Sir. Għandu l-karozza. M'hemm xi distanzi ta' barra minn hawn bejn iż-żewġ postijiet.”

“Imma kieku, ngħid jien, ma kienx isemmihom ukoll fin-notamenti tiegħu fil-kompjuter? Le, Surġent,” qalilha hu u jxengel rasu, “hemm wisq affarijiet li m'għandhom x'jaqsmu xejn ma' xulxin. B'hekk saħansitra t-teoriji mhux għalkollox sodi li konna qed naħdmu fuqhom qed nindunaw li mhumiex ta' min jorbot fuqhom aktar. Biss, irnexxielna għall-anqas niskopru xi haġa komuni bejn Anne Westley u Carla Roberts: it-tnejn li huma kienu jgħixu għalkollox weħidhom u, mindu hađu l-pensjoni, ukoll iżolati għalkollox minn kolloxx u minn kulhadd. Mill-banda l-oħra Gillian Ward, mizzewġa, għandha tifla u taħdem.”

Ta' min jinnota hawnhekk l-użu ta' għadd preponderanti ta' kliem ta' nisel Semitiku, fatt li jirrifletti r-realtà li fil-Malti l-lessiku marbut mal-ħajja bażika u kwotidjana, aktarx ikun ta' dan in-nisel. Il-lessiku ta' nisel Rumanz fil-Malti jegħleb fil-għadd lil dak Semitiku, imma l-frekwenza tal-użu tal-Malti Semitiku f'sitwazzjonijiet ta' kuljum, anke msieħba mill-fatt li l-baži morfologika hi fil-qofol tagħha Semitika bil-prefissi u s-suffissi li tinvolvi, tirrendi lill-Malti jinħass u jinstema' qisu Għarbi f'ċirkostanzi relatati mal-ħajja 'ordinarja'.

Interessanti nsemmu wkoll dawk il-kaži fejn Scalpello jirrikorri għal idjomi jew espressjonijiet fissi Maltin, bil-għan li jikkomunika l-istess sens espress fil-Ġermaniż, sabiex tinżamm dik il-laqta lokali u b’hekk il-qarrej ikun jista’ jirrelata aktar, u jgarrab affinità aħjar, mad-dinja tat-test.

Din li ġejja hija tabella b’lista ċkejna misluta minn għadd tassew kbir ta’ idjomi u/jew espressjonijiet fissi li timmanifesta dan li qiegħed ngħid.

Paġna	Idjoma/Espressjoni fissa Maltija	Sens (ta’)	Verżjoni litterali bil-Ġermaniż	Idjoma ekwivalenti bil-Ġermaniż
70	“kien jaqbd u l-bard meta jiftakar”	‘tkexkix’	‘erschrak’	“gruselte es ihn bei der Vorstellung”
149	“kienet minnufih iddawwar denbha u titlaq”	‘irtirar’ /‘iddabbar rasek’	‘kehrte zurück’	“auf dem Absatz kehrtgemacht”
277	“ma jibqagħlux ħajta fi lsienu”	‘espressjoni bla lġiem’	‘losredet’	“Den Mund nicht mehr hält”
314-5	“dan hu kien digà xammu”	‘induna’	‘Verdacht’	“schon gespürt”
314	“jidħol fil-kredu”	‘involvement (involontarju)’	‘auch verwickelt werden’	“Auch in Schwierigkeiten geraten”
317	“dahru mal-ħajt”	‘restrizzjoni’ (qawwija)	‘Zwischen zwei Stühlen’	“In der Not frisst der Teufel Fliegen” (<i>beggars cannot be choosers</i>)
378	“nies bħalu qatt ma niżluli għasel”	‘antipatija’	‘erwiderlich sein’	“Solche Menschen waren mir noch nie sympathisch”
380	“f’din il-biċċa hemm xi ħaġa tinten”	‘suspett’	‘etwas klingt sehr verdächtig’	“Da stinkt etwas gewaltig!”
637	“issaffar l-Aida”	‘ma tista’ tagħmel xejn’	‘bekam keine Hilfe’	“Beide haben sich komplett herausgehalten”
676	“waqgħu fil-muta”	‘sikta’	‘schwiegen’	“Sie schwiegen beide ein paar Augenblicke”

References

Link, C. (2016). *In-Nemmes*. Scalpello, A., translation of *Der Beobachter* (2011), Malta: Horizons.

Bio-note

Joseph Vella is a Senior Lecturer II within the Department of Maltese at the University of Malta Junior College. His BA (Hons.) thesis was entitled *Il-Malti fil-Gazzetti tal-Maltin tal-Egittu*; and his MA thesis was entitled *Proposti għaż-Żamma u l-Iżvilupp ta' Vokabularju Tekniku f'Qasam Magħżul (il-Ġeografija)*. He is the author of a number of papers related to the study of Maltese Literature; poems and short novels of his have also featured in local anthologies. He has published the historical novel *L-Eroj li ma Kienx* (2014); and *Studju dwar Il-Monografija ta' Maria Grech Ganado* (2015).